

Analizirajući gospodarska kretanja na razini eurozone (pa i EU u cjelini), teško mi se ne sjetiti podjele eurozone tijekom dužničke krize na zemlje periferije i zemlje jezgre - kaže izv. prof. dr. sc. **Željko Bogdan** s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te u nastavku svoje analize za Magazin, piše:

- U prvu se skupinu uključivalo mediteranske zemlje (Portugal, Španjolsku, Italiju i Grčku) kojima se još pridodavalo nešto dalju Irsku. Gledalo se na njih kao na loše dake napram ovih drugih uzornih zemalja u koje se posebno ubrajalo Njemačku, Austriju i Nizozemsku. Zemlje Mediterana su posebno bile pogodne pandemijom koronavirusa 2020. godine i nijedna nije postigla gospodarski pad koji je manji od 8% (najviše je bila pogodena Španjolska - 10.8%, a najmanje Francuska - 7.9%). Od ostalih zemalja najviše je bila pogodena Austrija (koja i tako ovisi o zimskom turizmu), dok je pad sjevernih zemalja (poput Estonije, Švedske, Finske, Poljske, Danske, Litve,...) bio svega 3% i manji. Zato raduje da su, prema podacima Eurostata za 2021. i 2022., pet od šest najvećih stopa rasta u EU-27 upravo ostvarile mediteranske zemlje, a među njima je i Hrvatska. Na temelju iskustva iz dugotrajne krize (obuhvaćam je od 2009. do 2014., iako ima smisla staviti i 2015.) nije se očekivao brz oporavak Hrvatske. Zato je on sa stopom rasta od 13.8% bio iznenađujući čime već 2021. premašujemo BDP iz 2019. godine.

IZMEĐU UVOZA I IZVOZA

Svakako da nije čudno da smo s nestrpljenjem čekali preliminarne rezultate za ekonomsku aktivnost u prošloj godini. Prema dostupnim podacima ostvarili smo rast od 2.8% i preliminaran rezultat je sličan onome što su ga prognozirali Ekonomski institut (2.6%) i HNB (2.6%). Ono što posebno veseli jest da smo nakon Malte (ima rast od 5.6%) na drugom mjestu u EU-27. Kad se uzmu u obzir dostupni podaci o stopama rasta nakon osamostaljenja (dostupni od 1995.), vidjeli bismo da je (fokusan sam na pozitivna kretanja) bilo i većih od 2.8% (slične trenutnim i niže, uglavnom su bivalne u vremenima usporenja i neposrednim izlascima iz recesija). No u slučajevima kada devet zemalja EU-27 ostvaruje negativan rast (od čega Irsko i Estonija imaju najveći pad od oko 3%, ali čini se da postoji pad i u Njemačkoj i u Austriji), a pet zemalja imaju rast ispod 1% (poput Italije ili Nizozemske za koju kvartalni podaci ipak

PIŠE: DR. SC. ŽELJKO BOGDAN, IZV. PROF.
Ekonomski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

nagovješćuju da je u recesiji), sa našim rezultatom itekako možemo biti zadovoljni. Posebice veseli da i dalje pet-šest najvećih stopa rasta ostvaruju mediteranske zemlje. Kako to obično biva u životu, sreće su kratkog vijeka. Hrvatska nije otko u EU već mala otvorena ekonomija, a naši najvažniji trgovinski partneri - Njemačka, Austrija i Italija - imaju negativna ili slaba pozitivna kretanja što se svakako može odraziti i na nas. Preliminarni podaci za robni izvoz upravo to i pokazuju, jer je njegov pad iznosio 9.6% u prošloj godini. Razlog za to je već gore objašnjen - recesija ili slaba pozitivna kretanja u našim glavnim vanjskoroškovskim partnerima. Rast izvoza usluga je bio puno manji (4% od onog na kojeg smo navikli iz 2021. i 2022., što je samo po sebi i razumljivo jer rast

od 56.56% (2021.) i 30.17% (2022.) ne mogu trajati vječno. Ali to je ipak najniža pozitivna stopa rasta izvoza usluga koju smo ostvarili u posljednjih 10 godina. No osim izvoza usluga i preostale komponente ostvarivale su pozitivan doprinos rastu dohotka, a u njih treba istaknuti i manji uvoz (za 5.3%). Natprosječan rast, dakle veći od samog BDP-a, ostvarile su osobna potrošnja (3%) i investicije u kapital (4.15%), a i prosječna državna potrošnja (2.83%). Ne

može se, dakle, zanemariti, da je prošlogodišnji gospodarski rast bio pogonjen domaćom potrošnjom i, naravno, turizmom, na kojeg otpada dominantan dio izvoza usluga. Jasno, svi zaključci se iznose na temelju preliminarnih rezultata pa su moguće revizije rezultata navise ili naniz. Premda često nisu strašno velika odstupanja, dogode se ponekad i izuzeci. Tako se prvotno mislilo da su investicije u kapital 2022. godine rasle 5.81%, da bi se za revizijom ustanovilo da su one zapravo bile na razini iz 2021. godine. Sve u svemu, cjelokupnim rezultatima možemo biti zadovoljni.

No stope rasta nikada ne smiju biti jedini indikator na temelju kojeg se treba prosuditi o ekonomskoj aktivnosti jednog gospodarstva, a pogotovo sud ne treba donositi temeljem preliminarnih podataka jedne godine. Fokusiramo li se samo na posljednjih deset godina, uočiti ćemo da je Hrvatska tek 2018. premašila razinu BDP-a iz 2008. godine, a osobna potrošnja tek 2021. godine, iako je njegova najveća komponenta. Promatramo li je samo kroz poziciju kućanstva i sudimo prema negativnim demografskim trendovima, logično bi bilo očekivati pad osobne potrošnje. Međutim, prema podacima DZS-a ona od 2015. kontinuirano raste (osim u slučaju pandemije 2020.). No procjene HNB-a pokazale su da iza toga zapravo stoji turizam. Investicije realno još nisu premašile razinu iz 2008. godine, iako su i one u posljednjih deset godina - osim 2020. - rasle. One su nam važna varijabla jer povećavaju domaću potražnju i BDP u kratkom roku, ali utječu i na dugoročni rast BDP-a. Ipak, svaka investicija nema jednak dugoročni efekt. Nije svejedno hoćemo li graditi stanove, ceste i drugu infrastrukturu, škole ili kupovati nove strojeve (i graditi nove tvornice),

// TEMA TJEDNA //

NATPROSJEČAN RAST OSOBNE POTROŠNJE I INVESTICIJA U KAPITAL

iako nam je sve to potrebno. Naše statistike investicija posljednjih godina pokazuju da otprilike 40% investicija pokriva investicije u preradačke industrije (čiji udio varira od 14 do 17%), trgovine i javne uprave te obveznog socijalnog osiguranja. Dodamo li investicije sektora prijevoza i skladištenja, građevinarstva i opskrbe vodom, iz navedenih djelatnosti generiralo se posljednjih godina 60-65% svih investicija. Čini se da je struktura investicija takva da u većoj mjeri postiže kratkotrajne efekte na rast BDP-a.

Unutar posljednjih 10-15 godina uočiti će se i koincidencija u kretanju izvoza i uvoza. Do posljednje krize višak uvoza nad izvozom je bio izraženiji kao posljedica manjka štednje u odnosu na investicije pa je rastao vanjski dug. No uz ovakvu koincidenciju izvoza i uvoza opravdano je postaviti

ti koliki udio je domaćeg izvoza uvozno ovisan. Da ne bude zabune, u današnjem globaliziranom svijetu malo je domaćih proizvoda bez uvozne komponente i pojedine uvozne sirovine i poluproizvodi važni su njihovi sastojci. Uzmimo samo primjer prehrambene industrije koja je naš važni izvoznik i zauzima oko 10% izvoza naše cjelokupne prerađivačke industrije. Ali bruto dodana vrijednost u primarnom sektoru se za posljednje krize strmoglavila (pad od blizu 40%) i tek je 2021. godine premašila razinu iz 1995., što govori u prilog tome da izvoz prehrambene industrije u značajnoj mjeri ima i uvoznu komponentu. Svi smo za otvaranja poslije koronakrize govorili o prekidu proizvodnje auta zbog nedostatka čipova, ali zamislite da se mora zastaviti proizvodnja neke kobasice zbog nedostatka uvozne svinjetine koja je njezin važni sastojak. Možemo zaključiti da naš robni izvoz, ali i izvoz usluga (čitaj turizam) imaju značajnu uvoznu ovisnost.

MALO ZA SRIČU TREBA

No kada se želi uspoređivati domaći standard s drugim zemljama, obično se BDP mora dijeliti s brojem stanovnika (zbog uzimanja u obzir veličine zemlje) i izvršiti korekcija za kupovnu moć. Kad se prema Eurostatovim podacima tako korigirani BDP po stanovniku uspoređi sa ostalim članicama, ispada da smo posljednjih nekoliko godina osim od Bugarske bolji i od Grčke. U skupini postsocijalističkih zemalja smo predznajni, od 2017. lošiji i od Rumunjske. Nakon izlaska iz rata bili smo unutar 11 članica EU-a primljenih u proširenjima 2004., 2007. i 2013. negdje u sredini i tu se održali do 2009. Kriza 2009. - 2014. nas je toliko strmoglavila da smo se praktički stabilizirali na začelju EU-a sa Grčkom i Bugarskom. Loša demografska statistika koja precjenjuje broj stanovnika može nas tješiti u smislu da je BDP po stanovniku pristan na niže, ali to ne mijenja ukupan dojam.

No da li zbog opisanih rezultata ostati optimist? Zašto ne, ali valja raditi na stvaranju uvjeta za micanje od europskog začelja. Optimizam nikad tome ne može biti prepreka, a kao narod smo poznati po tome da nam "malo za sriču treba". Taj faktor u Dalmaciji bi bio da i uz ovakva gospodarska (s)kretanja, nakon 2005., Hajduk ove godine opet postane prvak. ■

Do posljednje krize višak uvoza nad izvozom je bio izraženiji kao posljedica manjka štednje u odnosu na investicije pa je rastao vanjski dug...

EKONOMSKI OPTIMIZAM (II)

MARKO TOMLJANOVIĆ

NUŽAN JE OPREZ U PLANIRANJU BUDUĆIH RAZVOJNIH CIKLUSA

DR. SC. MARKO TOMLJANOVIĆ, IZV. PROF.
Ekonomski fakultet
Sveučilišta u Rijeci, Katedra za međunarodnu ekonomiju...

gospodarstvu EU-a? Prvenstveno putem daljnje razvoja apsorpcijskih kapaciteta te iskorištavanja svih pomoći koje su sam kroz razne europske financijske instrumente dostupne. Efikasno iskorištavanje raspoloživih sredstava potencijalno će pridonijeti stvaranju temelja za budući dugoročni i održivi rast i razvoj hrvatskog gospodarstva.

IZA NAS I ISPRED NAS

▼ Kad se govori o ekonomskoj i gospodarskoj održivosti i stabilnosti u kontekstu prošlih, sadašnjih i budućih kriznih izazova, uglavnom se državni intervencijonizam navodi kao ključan faktor. Hrvatska se vlada po tim pitanjima posebno iskazala donošenjem i provođenjem niza mjera pomoći najugroženijima... Koliko je sve to bilo uspješno?

- Kao što sam već nekoliko puta istaknuo, intervencije hrvatske vlade u vrijeme COVID 19 krize te recentne inflacijske krize su u velikoj mjeri osigurale opstojnost hrvatskog gospodarstva te koliko-toliko očuvanje standarda hrvatskih građana. Pritom, posebno je efikasna bila orijentacija na mala i srednja poduzeća, koja predstavljaju okosnicu hrvatskog i europskog gospodarstva. U vrijeme buktanja krize, malim i

srednjim poduzećima je pružena značajna paleta pomoći i poticaja, koja im je omogućila nastavak poslovanja te zadržavanje radnih mjesta. Koliko je sve bilo uspješno? Kao što znamo, oko ovoga se vode polemike i još uvijek nema (niti će zasigurno biti) konsenzusa. Međutim, implementiranim mjerama i intervencijama, Vlada je zasigurno stvorila sidro stabilnosti i stvorila uvjete za ostvarenje budućih pozitivnih gospodarskih kretanja. Što se tiče učinaka korištenja EU financijskih sredstava, ovdje bih bio oprezan. Naime, iskorištavanje "novih" dostupnih sredstava je trenutno u početnim etapama te je rano govoriti o konkretnim učincima. Vrijeme će pokazati koliko će implementirani projekti i iskorištena sredstva realno utjecati na ostvarenje pozitivnih gospodarskih performansi. Potrebno je imati na umu da osim "interventnih" EU sredstava na raspolaganju imamo i "tekuća" sredstva EU proračuna, a koja su u sadašnjoj financijskoj perspektivi u najvećoj mjeri namijenjena ostvarenju oporavka i otpornosti te ciljeva zelene i digitalne tranzicije.

▼ Mogu li se pozitivni trendovi ekonomskog i gospodarskog rasta zadržati i u ovoj 2024. godini, i o čemu to ponajviše ovisi, koji su i kakvi izazovi u raz-

Nastavak aktivnosti završetka pregovora oko članstva u OECD-u predstavlja još jedan važan korak prema dodatnoj afirmaciji i jačanju prepoznatljivosti Hrvatske...

do blju do kraja godine? Recesiju smo izbjegli, inflacija se spustila u prihvatljive okvire, plaće rastu, potrošnja također, kao i investicije... pa se ukupno uzevši čini da nam na razini države sve ide u prilog... Može li to potrajati, takav ekonomski, razvojni optimizam?

- Možemo reći kako je iza nas izazovno razdoblje, a koje je trajalo posljednje tri godine. U tom smo razdoblju prevladali velike ekonomske šokove te se na neki način naučili živjeti sa kontinuiranim rizicima inflacije, krize i međunarodnim gospodarskim i političkim nestabilnostima itd. Preteklo razdoblje nam je pokazalo da, uz vanjske prilike, a koje proizlaze iz članstva u europskim integracijama, posjedujemo i značajne unutarnje kapacitete pomoću kojih se možemo othrvati problemima i suočiti sa negativnim trendovima. Ponavljam, pritom je veliku ulogu odigrala i promišljena i konzervativna politika hrvatske vlade. Budućnost je neizvjesna i puna novih izazova i iznenađenja. Naime, proteklo razdoblje nas je naučilo kako je u suvremenim uvjetima i stvorila uvjete za ostvarenje budućih pozitivnih gospodarskih kretanja. Što se tiče učinaka korištenja EU financijskih sredstava, ovdje bih bio oprezan. Naime, iskorištavanje "novih" dostupnih sredstava je trenutno u početnim etapama te je rano govoriti o konkretnim učincima. Vrijeme će pokazati koliko će implementirani projekti i iskorištena sredstva realno utjecati na ostvarenje pozitivnih gospodarskih performansi. Potrebno je imati na umu da osim "interventnih" EU sredstava na raspolaganju imamo i "tekuća" sredstva EU proračuna, a koja su u sadašnjoj financijskoj perspektivi u najvećoj mjeri namijenjena ostvarenju oporavka i otpornosti te ciljeva zelene i digitalne tranzicije.

Nastavak pozitivnih ekonomskih kretanja hrvatskog gospodarstva će u velikoj mjeri biti determiniran i daljnjom afirmacijom članstva u eurozoni te u schengenskom prostoru, kao i iskorištavanjem ostalih pogodnosti poslovanja na unutarnjem europskom tržištu te iskorištavanjem dostupnih europskih financijskih sredstava. Značajno otvoreno pitanje ostaje održavanje životnog standarda građana uslijed značajnog povećavanja cijena, a kao nužnost i gorući izazov postavlja se povećanje plaća, pri čemu pozitivna gospo-

darska kretanja daju određenu nađu.

Ne smijemo zanemariti niti činjenicu da nam se približava i turistička sezona, čiji rezultati će zasigurno dodatno "uljepšati" makroekonomsku sliku hrvatskog gospodarstva na kraju godine. Kao što sam mnogo puta istaknuo, Republika Hrvatska je mala i otvorena ekonomija i kao takva osjetljiva na globalna ekonomska kretanja. U takvim uvjetima, uz podršku vanjskih čimbenika, u velikoj mjeri ovisimo o nama samima tj. o našim mogućnostima i kapacitetima upravljanja krizom i sposobnostima kreacije i implementacije kvalitetnih i sveobuhvatnih strukturnih promjena.

ZAKRUŽIVANJE INTERESA

▼ I za kraj, još jedno pitanje, u kojem se također puno raspravlja: Zašto je važna Organizacija za europsku suradnju i razvoj i što Hrvatskoj donosi članstvo u OECD-u?

- Nastavak aktivnosti završetka pregovora oko članstva u OECD-u predstavlja još jedan važan korak prema dodatnoj afirmaciji i jačanju prepoznatljivosti Republike Hrvatske u globalnom kontekstu. Temeljni cilj OECD-a je osiguravanje održivog gospodarskog rasta i zapošljavanja te iskorjenjivanje siromaštva, a što se ostvaruje kroz suradnju 38 zemalja članica te suradnju sa više od 100 zemalja izvan kruga članstva. Dosađajni ekonomski pregledi hrvatskog gospodarstva od strane OECD-a, uz pozitivne trendove, ukazuju i na određene slabosti i izazove koje moramo prevladati, prvenstveno u području javne uprave, pravosuđa, obrazovanja, korporativnog upravljanja tvrtkama u potpunom ili djelomičnom državnom vlasništvu te izazove tržišta rada. Također, ističe se potreba jačanja produktivnosti, suočavanje sa demografskim izazovima te ubravanje procesa zelene tranzicije i digitalne transformacije. Što uključivanje u OECD znači za hrvatsko gospodarstvo? Prvenstveno, sudjelovanje u ovakvim i sličnim međunarodnim organizacijama nam daje pravo sudjelovanja na globalnim forumima, na kojima možemo jačati svoju međunarodnu poziciju te sudjelovati u kreiranju gospodarskih trendova i razvojnih pravaca. Također, zemljama članicama se pružaju mogućnosti unaprjeđenja međunarodne suradnje, jačanja prisutnosti i prepoznatljivosti u globalnom kontekstu te samim time vlastite pregovaračke pozicije i moći. Zaključno, ostvarenjem članstva u OECD-u ostvariti ćemo još jedan povijesni korak, putem kojega ćemo dobiti dodatne mogućnosti unaprjeđenja gospodarskih performansi i konkurentnosti, uz pristup instrumentima koji su nam potrebni za korekciju i anuliranje prisutnih izazova i nedostataka. (D.J.) ■